

שהענין המשותף לכל הנפשות – המשתנה רק על פי גיל ומין – נוגע ליחסן לה' ולמקדשו. אם אין אנחנו טועים, אין לך ענין המשותף לכל הנפשות מבחינת יחסן לה' ולמקדשו – והמשתנה רק על פי גיל ומין – אלא הייעוד ותפקיד החיים שניתן לכל נפש. ועל פי זה לבאר את משמעות המספרים האלה, העולים ויורדים כאן על פי מין וגיל.

נשוה את המספרים שנקבעו לזכר: חמשה, עשרים, חמישים, חמשה-עשר – למספרים שנקבעו לנקבה: שלושה, עשרה, שלושים, עשרה. נזכור שסכום הערך המלא של איש מבוגר – מגיל עשרים עד ששים – הוא חמישים שקל; ואילו סכום הערך המלא של אשה מבוגרת הוא שלושים שקל; ושני המספרים האלה – שלשים וחמישים – הם פי עשרה כערך הילד והילדה; שהרי ערכם של אלה מתחיל בשלושה ובחמשה. נראה לנו אפוא, שלא נטעה אם נאמר כך: המפתח לסולם זה הוא במספרים שלושה, חמשה ועשרה; שלושה הוא החותמת של ייעוד חיי הנקבה; חמשה הוא החותמת של ייעוד חיי הזכר; ואילו עשרה הוא אות להשלמה ולשלמות. מעיזים אנחנו לשער: הבית והמשפחה – איש, אשה וילד – מיוצגים על ידי מספר שלוש; ואילו החברה מיוצגת על ידי מספר שנים, וכעין זה מצאנו פעמים רבות בתורה. נמצא, שהמשפחה והחברה כאחת באות לידי ביטוי על ידי מספר חמש. אם אין זה רחוק מן האמת, הרי מספר שלוש הוא החותמת של ייעוד האשה; המשפחה והבית; ואילו מספר חמש הוא החותמת של ייעוד האיש; המשפחה והחברה. בשני המספרים האלה, המציינים את ייעוד האיש והאשה, מתחיל הערך של הילד והילדה; וערך זה קבוע להם עד שיגיעו לכלל חינוך – עם עבור שנתם החמשית. משעברה השנה החמשית ועד עבור שנת העשרים הרי אלו שנות החינוך וההשלמה לקראת הייעוד. השלמת האשה היא במישור אחד – השלמה לקראת הבית; והחותמת שלה היא עשר. השלמת האיש היא בשני מישורים – השלמה לבית ולחברה; והחותמת שלה היא עשרים. משעברה שנת העשרים ועד עבור שנת השישים הרי אלו שנות ההגשמה המלאה של ייעוד האיש והאשה. החותמת שלה – ביחס לייעוד האשה – היא מכפלה של עשר ושלוש; שלושים; ואילו ביחס לייעוד האיש זו מכפלה של עשר וחמש: חמישים. משעברה שנת השישים ועד סוף החיים הרי אלו שנות הזיקנה: השנים של קציר החיים. פעילות הפרט סוקרת בסיפוק את בניין החיים שהושלם; הפעילות בתחום החברה סוקרת, לפחות, תרומה הגונה לכלל. משום כך החותמת של זיקנת האשה – שפעילותה היא בתחום הפרט – היא מספר של שלמות: עשר; ואילו החותמת של זקנת האיש – שפעילותו היא בתחום הפרט וגם בתחום החברה – היא מספר של שלמות גמורה ושל שלמות לחצאין: עשר ועוד חמש, שהם חמש עשרה' (פירוש רש"י הירש זצ"ל, בחקתי).

דף יט; פרק חמישי

הא לא פירש, פטר נפשיה בכל דהו – כדרחבה, דאמר רחבה: באתרא דתקלי כופרא פטר נפשיה אפילו בכופרא. פשיטא...' הלחם-משנה (ערכין ב,ז. וכן נקט בתפארת ישראל) צדד לומר שזה דוקא כאשר מפרש שכך היה בדעתו, אבל בסתם אין יכול לפטור עצמו בדבר זול שהרי הלכה ערוכה היא (בגדלים יח:), סתם נדרים להחמיר.

ובזבח תודה השיג על כך, ודעתו שלעולם מביא מן הדבר הפחות הרגיל להישקל באותו מקום, אלא אם

נתכזב לזמן אחר בשעה שנדר – שהרי שנינו במנחות (קז) שהנודר דבר סתמי יכול להביא מהמין הפחות ביותר של אותו דבר, כגון עולה – מביא כבש [או עוף – במקום שנקרא 'עולה' סתם]. וכן כל כיצא בזה. ורק אם פירש ואינו זוכר מה פירש – יביא מן הגדול.
ואינו ענין ל'סתם נדרים להחמיר' – שזה רק כאשר יש שתי משמעויות לדבריו ואין ידוע לאיזו משמעות נדר (וכן כתב בספר חדושים ובאורים).

ימודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו, שאין צריך ליקח לו דרך. נתבאר בב"ב סד.

'הכא נמי כיון דלא צריך וקאמר, לטפויי מילתא קאתי' – 'לטפויי' – לאו דוקא להוסיף דבר אלא תוספת משמעות, לפעמים להוסיף דבר ולפעמים לגרוע, כמו כאן – על ידי תוספת 'מלא' הוא מגרע מהתחייבותו, שאינו מתחייב אלא שרביט הנכסף. (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ב ער – מובאת בשו"ת הריב"ש רו ד"ה ועוד שהרשב"א).

לולא פרוש הראשונים, היה נראה לפרש 'שרביט' כמשמעו, ענף או מקל דק. וכשאומר 'מלא' צריך ליתן שרביט הנכסף שהוא גדול משרביט ישר בגלל עקימתו וקימורו. ו'לטפויי' כמשמעו. וכן נראה לכאורה מפשט לשון הרמב"ם (ב, ז).

(ע"ב) 'אמר לו רבי יוסי: היאך אפשר לכוין... אמר לו רבי יהודה: אומדין. א"ל ר' יוסי: עד שאומדין ימודו את היד. ור' יהודה – כמה דאפשר עבדינן.' כיוצא בזה נחלקו ר' יהודה ור' יוסי (בבלי יז, ו) אודות הדרך לשער ביצה בינונית; ר' יהודה אומר: מביא ביצה גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים. אמר ר' יוסי: וכי מי מודיעני איזוהי גדולה ואיזוהי קטנה – אלא הכל לפי דעתו של רואה. הרי שר' יהודה לשיטתו כמה שאפשר יותר לדייק – עבדינן, ור' יוסי סובר כיון שבסופו של דבר אין כאן דיוק, יש לשער הכל לפי האומדן ואין צריך במדידה כלל. [ואפשר שר' יהודה הולך לשיטתו (בריש יומא) שמתקינים לכהן גדול אשה נוספת שמא תמות אשתו. וחכמים אמרו לו אם כן אין לדבר סוף, שמא תמות גם השניה. והוא סובר למיתה דחדא חיישינן ולא למיתת שנים (שם יג).] וסברת חכמים היא, כיון שסוף סוף לא תצא מידי החשש, אין מקום להתחיל לחוש. ואילו ר' יהודה סובר שאעפ"י שלא נצא מידי החשש לעולם, יש מקום לחוש מעט. וגם בזבחים לד: יש לפרש בכגון זה. ע' במובא ביוס"ד שם].

'שמע מינה, האי איסתוירא עד ארעא נחית.' 'איסתוירא' היא העצם היורדת מן השוק לכף הרגל. וזקופה היא (עפ"י רש"י במנחות לג. ע"ש ובתוס'). וכנראה הכוונה לעצם היורדת מן השוק עד העקב. וכן פירש הערוך. ויש מפרשים שהיא העצם השוכבת באלכסון, המחברת את השוק עם גב הרגל (כן פירש רב האי גאון – מובא באשכול הל' מזוהה. וכן מפורש בסמ"ק מציריך קנד ח"ב עמ' כב. וע"ע: 'סיני' כרך צח תשמ"ו עמ' לא-לח).

'בעי רבא: אמדוהו אומדן של נזקין ואמר דמי עלי מהו, מי אמר הא אמדוהו חדא זימנא...' – ואף על פי שאין זה אומדן הראוי לנודר דמים שהרי אינו בפני עשרה, יש צד לומר שכיון שאמדוהו וקבעו דמיו, ודאי כוונתו היתה לאותו סכום שאמדוהו וכאילו פירש סכום זה (עפ"י שפת אמת). עוד יתכן שנסתפקו שמה באופן שכבר קבעו דמיו והרי דמיו ידועים, אין כאן דין אומדן כלל (עפ"י חדושים ובאורים).
סברא נוספת: אעפ"י שאין מועיל אומדן בפחות מעשרה (ע' סנהדרין פח.), כאן שונה שמתוך שחל שם 'אומדן' לענין נזקין, חל גם לענין נדר, כדוגמת מה שאמרו (בסוכה ז) 'מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת' ועוד כיו"ב (עפ"י מקדש יחזקאל).

נראה לכאורה שספקו של רבא אינו אמור רק לשיטתו לאומדן בנדר הקדש אומדן של נזקין, אלא גם אביי לא נחלק אלא

בעלמא, שיש הפרש בין האומדנות משום שהוא מזולזל ללא יד, אבל כאן שחבלו בו הרי באמת הוא מזולזל וא"כ אין הפרש ביניהם [אך זהו רק לפרש"י, אבל להתוס' נראה שאב"י חולק גם כאן]. ולפי זה אפשר לומר שרבא חזר והודה לאב"י. וכנראה זו דעת הרמב"ם שפסק (ערכין ב, ג) כאב"י.

'אומדנא דבי עשרה'. על קושית התוס' הלא אין בית דין שקול, ומדוע אין אומדים במספר אנשים שאינו זוגי, לצורך הכרעה – ע' במובא בסנהדרין טו.

'ככתבם וכלשונם'

'חסורי מחסרא והכי קתני...' –

'... וכמו כן קשה לי בכל דוכתא דתני 'חסורי מחסרא והכי קתני', אם כן למה לא הגיהו המשנה? ולמה באמת הוה נקט תנא לישנא קטיעא?
ואם שיש לומר שגם כאשר באמת חסורי מחסרא יש כוונה בהענין באופן אחר, על כל פנים לא בכל דוכתא נוכל לתרץ כן.

ולולא מסתפינא היה נראה לי על פי מה שכתבו תוס' שלהי מגילה (לב). על 'השונה בלא זימרא', וכמו כן אמרינן (ביצה כד.) 'גמרא גמור זמורתא תהא', שהיו להן זמירות מיוחדין לכל משנה ומשנה. ולפע"ד היה זה כדי לחזק המשנה בכח הזכרון, מדהיו שונין המשניות על פה אפילו בימי רבי (כרש"י בבא מציעא לג.). ועל ידי הניגון נזכר היטב לישנא דמתניתין, באשר שהיה הזמר מסודר לפי המלות והבבות שבמשנה. ולכן כמה פעמים בחר התנא גם כן במלה זאת ולפעמים באחר, הכל כפי הנאות לקול השיר המיוחד להמשנה. ומהאי טעמא לפעמים נשנה בבא שנראית יתירה במשנה זו ואין צריך לומר זו, אבל היה כדי לשקול בבות המשנה כפי הבבות שבפרקי השיר. ומהאי טעמא אף שהיה חסורי מחסרא, הניחוד כן, מדמובן ממילא, דאם לא כן יהיה מעשה לסתור, ואם היו מבלבלים המלות יתבלבל השיר המיוחד לה ויתבלבל הזכרון, ותשתכח המשנה ח"ו. ובדבר זה יתורץ כמה קושיות ודקדוקים.

ושמור זה, דאם גם ברוב פעמים מונחים פנינים יקרים בשינוי לשון התנא, על כל פנים במקום שלא ידענו טעם אחר, נסתפק את עצמנו בטעם זה, שהוא גם כן אמיתי בעצמו.

(תפארת ישראל 'בועז')

דף כ

'ערך רגלי עלי – לא אמר כלום'. אעפ"י שחלק הרגל שמן הארכובה ולמעלה הוא דבר שהנשמה תלויה בו – בלשון בני אדם אין 'רגל' אלא מארכובה ולמטה, כמבואר לעיל (יט): שהאומר רגלי עלי – נותן עד הארכובה (וכן כתב בתפארת ישראל. והביא לסייע מב"ב פג ועוד).

[אגב יש להעיר שנראה פשוט שהגדרת 'דבר שהנשמה תלויה בו' אינה בהכרח זהה לי"ח טרפות, אלא לפי המקום והזמן של הנודר, שאעפ"י שהלכות טרפה אינן משתנות בהתאם למקום ולזמן וכמו שכתב הרמב"ם, כאן הקובע אינו דין טרפה, אלא הקובע הוא אם הנשמה תלויה בו בפועל אם לאו [ולכן למ"ד טרפה חיה, אף מן הארכובה ולמעלה לא אמר כלום, כמבואר בתמורה יא]. ע"ע בענין זה במובא ביוסף דעת חולין מב].